

Kunstkring 1919 - wat heeft Oekraïne aan Europa bij te dragen?

Door mijn activiteiten sinds 1995 in Oekraïne heb ik bijzondere interesse in dit gebied, wat voor mij nog ingebed was in Groot-Rusland. De poging sinds "Maidan" in 2014 onafhankelijkheid van Poetins Rusland te verkrijgen zag ik met lede ogen aan. Ik sloot mij tijdens de "Soul of Europe" conferentie aan bij een werkgroep onder leiding van Liliana Vezhbovska ¹ en ik was diep onder de indruk hoe zij ons vertelde over de spirituele ervaring van een groep van kunstenaars in 1919 in Kiev, in de onafhankelijkheidsjaren van 1917 - 1920 toen de Oekraïne korte tijd een vrij land was. Vrij van de invloed van Russische en Oostenrijkse machten tot in 1920 de Bolsjewieken Kiev weer opnieuw veroverden.

Dankzij een voortdurende vertaling van Luda Demenkova naar het Duits toe kon ik alles volgen! Het ging over oorspronkelijk Oekraïense kunstenaars, die hun vrijheid veroverd hadden: beeldende kunsten, architecten, dichters en schrijvers, toneelspelers en regisseurs, die zich in deze groep verenigden en zich onder andere lieten inspireren door een toenmaals heel actieve geestelijk leraar, Rudolf Steiner. Eén van hen is de tot in de huidige tijd bekende schilder Malevitsj met zijn zwarte Vierkant.

In 1919 was een kring van beeldende kunstenaars, dichters, componisten en historici actief in Kiev. In een tijd van snelle wisseling van het politieke toneel streefden ze er naar een krachtige geestelijke bodem te creëren om de Oekraïense cultuur overlevingskansen te geven. Later hebben die kunstenaars in herinnering gebracht dat in deze kring Rudolf Steiners ideeën sterk leefden. Spoedig moest de kring zich oplossen onder invloed van politieke onrust, maar de deelnemers konden de gewonnen geestelijke waarden in hun eigen kunstuitingen en in openbare activiteiten doordragen. De *Oekraïense Renaissance* duurde van 1920 - 1930. Gedurende de conferentie 'The Soul of Europe' hebben we aan enkele, bijzonder naar voren komende, kunstenaars aandacht gegeven.

Mykola Khvylovy (1893 - 1933) was een charismatische Oekraïense dichter en toneelregisseur en leider van de Oekraïense Renaissance.

1 „Mysterium des Ichs und das Leben nach dem Tod in der Kunst der ukrainischen Künstler“

Hij trok naar Charkov om daar revolutionaire toneelvoorstellingen te verwerkelijken. Er verschenen korte verhalen van hem en hij schreef het magistrale "*Ik (romantiek)*" (1924), wat een echt mysteriespel is.

Dan heeft hij zelfmoord gepleegd. Dat was voor hem de enige mogelijkheid om zijn eigenlijke idealen niet te verraden en tegelijkertijd was het de enige mogelijkheid om aandacht te trekken naar datgene wat in Sovjet-Oekraïne gebeurde: een georganiseerde hongersnood in 1932- '33 en het vernielen van de Oekraïense cultuur. Hij had het sterke vermoeden dat al zijn vrienden door de dood bedreigd werden.

De regisseur *Les Kurbas* (1887 - 1937) heeft in het theater de euritmie en ook een geestelijk zoeken geïntroduceerd. Hij werd in Sandarmoch (Solovetsky eilanden) om het leven gebracht (geëxecuteerd) Hij studeerde in Wenen, bezocht vaak München en nam deel aan het mysteriedrama "*Hüter der Schwelle*" van Rudolf Steiner. Later heeft hij een voor de toenmalige tijd moderne theatergroep gesticht in Kiev: '*Jong theater*' (1916) Hij was een van de deelnemers aan de Kiever Kring en waarschijnlijk heeft hij Rudolf Steiners gedachtegang daar geïntroduceerd. Zijn activiteit was eerst met Kiev (1916 - 1923) en later met Charkov (1923- 1934 met de theatergroep '*Beresil*') verbonden.

Mykola Kulish (1892 - 1937) schrijver, begon zijn samenwerking met Les Kurbas in Charkov. Voor theatergroep Beresil heeft hij '*Maklena Grasa*' geschreven, wat gezien kan worden als mysteriedrama. Hij geldt als één van de belangrijkste Oekraïense dramaturgen van zijn land in de 20ste eeuw. Direct na de opvoering van dit stuk werden Kurbas en Kulish gevangen genomen, evenals honderden andere kunstenaars, wetenschappers en priesters en naar de Solovetski eilanden afgevoerd om daar in 1937 in Sandarmoch ter dood te worden gebracht.

Maar weinig Europeanen weten dat de maker van 'het zwarte Vierkant' *Kazimir Malevitsj* (1878 - 1935) niet alleen in de Oekraïne op de wereld kwam, maar zijn hele leven in de gespletenheid van nationaliteiten zich op zijn Oekraïense oorsprong liet voorstaan. Met de Oekraïne was de gelukkigste tijd van zijn kinderjaren verbonden. Malewitsj hield van de Oekraïense mens met zijn kleding, zijn gerechten, zijn naïeve kunst. Hij werd geboren in Kiev en tot zijn 17^e jaar woonde hij in afgelegen dorpen en stadjes, waar zijn vader suikerfabrieken leidde en later bij de spoorwegen werkte. 1928 keerde hij terug naar Kiev om daar les te

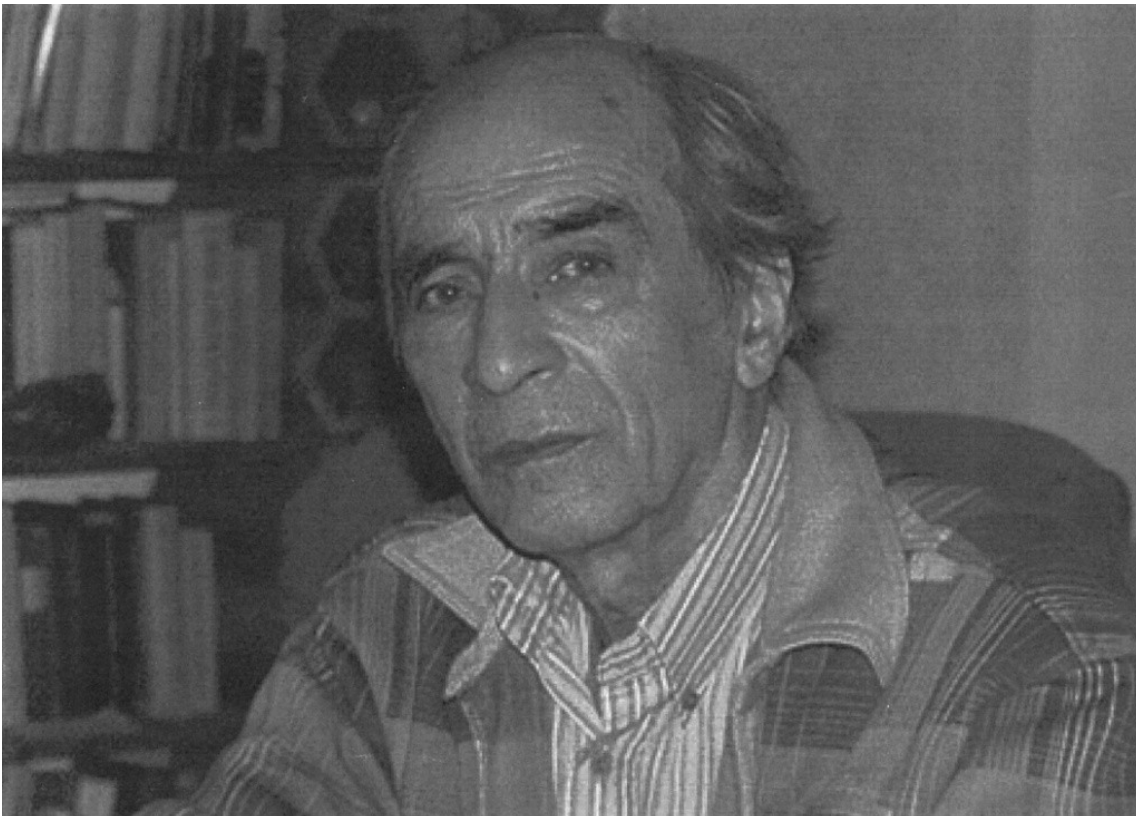
geven aan de kunstacademie, naar zijn eigen zeggen 'om de studenten te genezen van het Realisme'. Zonder Oekraïense context is het moeilijk om het ontstaan van het 'Suprematisme' te begrijpen. En omgekeerd: de eenvoudigste voorwerpen in elke Oekraïense hut - een bestikte handdoek, een geborduurde blouse - kunnen zijn kunst nader brengen: met de zwarte en rode kruisstekens op witte ondergrond zijn de levens- en doodstekens ontstaan.

2017 was het jaar van de 100-jarige Oekraïense revolutie om de toenmalige vrijheid te vieren. Maar in het zelfde jaar, 1917, vond de bolsjewistische revolutie in Rusland plaats en de Sovjets begonnen hun macht uit te breiden naar de buurlanden. In de 20er jaren kwam Stalin aan de macht tot aan zijn dood in 1953. Deze kunstenaars waren tot aan de Perestrojka in 1989 verboden, maar ze waren zo bijzonder dat ze niet vergeten konden worden. Al in de zestiger jaren werd hun werk weer besproken en in het geheim met de hand overgeschreven.

Leonid Plyushch (1939 - 2015) wist hun spirituele belang boven water te halen. Wie was hij?

Hij was in de 50er jaren een bekende wiskundige en charismatische leraar, die zijn studenten wist te inspireren door zijn evenzo literair gekleurde als filosofische interesse en door zijn boeiende vertelkunst.

Hij was echter ook dissident in de Sovjettijd. Hij streed voor de mensenrechten en leerde daardoor Oekraïense vrijdenkers kennen en verzorgde de verbinding tussen Moskouse en Oekraïense dissidenten. Als je zijn levensgeschiedenis leert kennen besef je waarom er in dit jaar van de 100-jarige herdenking van de onafhankelijkheid in Oekraïne zo'n aandacht bestaat voor de eigen taal en cultuur en zich wil afschermen voor de Russische invloed.

Bij Plyushch is dat begonnen in de zestiger jaren van de vorige eeuw toen hij verbaasd was dat enkele collega's in het geheim Oekraïens spraken in plaats van het algemeen gangbare Russisch. Toen raadde één van hen hem aan een dag lang alleen maar Oekraïens te spreken. Hij merkte tot zijn schrik dat hij werd bejegend als een minderwaardige tweederangs burger en hij beseftte dat de Oekraïense taal en cultuur dreigden te verdwijnen. Sinds die tijd sprak hij het Oekraïens met liefde en hij heeft gestreden tegen de trend van russificatie op alle fronten. Dat werd hem niet in dank afgenomen door de bevoegde macht en hij werd in 1968 ontslagen bij de universiteit waar hij werkte, in 1972 gearresteerd en in 1973 veroordeeld tot opname in de psychiatrische kliniek in Dnjeprpetrovsk! Daar ervoer hij dat hij onder invloed van de sterke medicijnen die hem daar verstrekt werden alle interesse verloor, zelfs voor zijn eigen familie, zwaar vergeetachtig werd en zich begon psychotisch te gedragen. Toen hij dat bemerkte zei hij tot zich zelf: "Wat ik nu ervaar kan ik nu observeren en later na vertellen" Zo begon hij aantekeningen te maken over zijn verblijf aldaar. Nadat hij door grote inspanningen van zijn vrouw Tatiana en met behulp van buitenlandse vrienden bevrijd werd uit de psychiatrische kliniek met visa voor Israël en met zijn familie uit Rusland vertrekken kon, besloot hij zich in Frankrijk te vestigen. Later heeft hij zijn ervaringen opgeschreven in: *"History's Carnival" A Dissidents Autobiography*. Het congres voor psychiatrie in het westen heeft deze handelwijze in de psychiatrie in de Sovjetunie scherp veroordeeld n.a.v. zijn berichten en de communistische partij in Frankrijk heeft zich daarom destijds afgescheiden van het Sovjetcommunisme!

Toen de Sovjetunie in 1991 uit elkaar viel en Oekraïne zich bevrijdde uit zijn omarming kon Plyushch weer naar zijn moederland komen en Kiev bezoeken. In Frankrijk had hij de werken van Oekraïense dichters en schrijvers bijzonder intensief bestudeerd en onderzocht, schreef er boeken over en hield voordrachten. Het is zijn verdienste dat hij de spirituele vernieuwingskracht van de Kiever Kring uit 1919 heeft ontsluit, die nu ook erkenning vindt bij literaire wetenschappers. Hij heeft in hun werken de antroposofie ontdekt en is de eerste die opmerkelijk heeft gemaakt op de verborgen boodschappen in het werk van Khvylovy en Kulish. Daardoor is in Liliana, die al in haar studententijd met de kring van jonge antroposofen in aanraking kwam, de vraag opgedoken of iemand uit die Oekraïense Kring in die tijd met Steiner zelf in contact was gekomen. Dank zij Plyushch werd haar wetenschappelijk onderzoek *"De antroposofische tendensen bij Oekraïense kunstenaars uit de 20er jaren van de 20ste eeuw"* mogelijk gemaakt waarop Liliana in 2016 met succes kon promoveren. Door de ironie van het lot was dat precies op 3 november, op de 79ste verjaardag van de moord op de Solovetsky eilanden.

Uit die jonge antroposofengroep zijn einde jaren '90 veel Vrijeschoolleraars, euritmisten en heilpedagogen voort gekomen.

Liliana: „Helaas weet ik weinig over de vroegere studenten van Plyushch en zijn charisma toentertijd. Ik heb hem ervaren als een ongelooflijk bescheiden mens, maar in zijn woorden bespeurde je altijd menselijke wijsheid en menselijk waardigheid.“
En Luda, de vertaalster: "Dank voor je interesse, Louise!! Het is een veelomvattend

thema dat lang verzwegen werd en waarin nog veel te ontdekken valt!" Tijdens het laatste kringgesprek in de conferentie zei die zelfde Luda met veel bewogenheid: "Zouden wij Oekraïeners niet veel meer onze taal moeten bezigen in allerlei situaties? Het is nog steeds of we er ons voor schamen!"

Ik ben door deze werkgroep gaan beseffen wat onze Oekraïense vrienden eigenlijk met de Maidanopstand bereiken wilden.

Louise Kelder

(met hulp van Liliana Vezhbovska en Luda Demenkova uit Oekraïne)